

noin. Juva, Suomen valokuvataiteen museon säätiö, 1983.

SARASTE, Leena. Valokuva, pakenevan todellisuuden kuvajainen. Lahti, Kirjayhtymä, 1980.

Valokuvauksen vuosikirja 1973. Lahti, Suomen valokuvataiteen museon säätiö, 1973.

WARD, John L. The Criticism of Photography as Art. Gainesville, Florida University Press, 1971.

Optimistinen visio informaatioyhteiskunnasta

MASUDA, Yoneji. The Information Society as Post-Industrial Society. Washington, World Future Society, 1981.

Kirjan tekijä Yoneji Masuda ei liene Suomessa kovinkaan tunnettu, vaikka hän esittelyn mukaan on informaatioyhteiskunnan tutkijapioneeri Japanissa ja arvostettu tiedemies ympäri maailmaa. Japanissa toimii informaatioyhteiskunnan tutkimusinstituutti, jonka perustaja ja presidentti Masuda on. Lisäksi hän on Aomorin yliopiston professori, työskennellyt monissa alan merkittävässä tutkimushankkeissa, kirjoittanut lukuisia teoksia informaatioyhteiskunnasta sekä laatinut hallituksen toimeksiannosta mm. Japanin suunnitelmat informaatioyhteiskunnaksi.

Alvin Toffleriin verrattuna Masuda kirjoittaa analyttisemmin ja lyhyemmin. Hänen kirjansa on lähes käsikirja. Noin 150 sivuun on mahdutettu informaatioyhteiskuntaa edistäviä toteutusprojekteja Japanista ja eräistä muista maista sekä "informaatioyhteiskunnan teoreettinen viitekehys". Kirjassa on myös erillinen käsitteistö ja indeksi, jotka osoittavat ajatusrakennelman valmiutta. Viitekirjallisuudesta noin puolet on Masudan omia teoksia tai artikkeleita 1970-luvulta.

Kirjan lähtökohtana on vankka usko siihen, että informaatioyhteiskunta takaa paremman tulevaisuuden mm. antamalla mahdollisuudet älylliseen luovuuteen nykyisten materiaalistien arvojen ja tavaran kulutuksen sijasta. Masuda näkee informaatioyhteiskunnan ihmiskunnan tulevaisuuden ideaalina, joka eroaa täydellisesti nykyisestä teollisuusyhteiskunnasta. Hänen mielestään käsitteenä jälkiteollinen on epämääräinen ja suosittaa informaatioyhteiskuntaa.

Informaation käsitteen Masuda ymmärtää laajasti. Hän määrittelee informaatiota saatavan subjektin ja objektin välillä tilanteessa, joka antaa subjektille mahdollisuuden tehdä valinta siten, että sillä on hänelle käyttöarvoa. Edelleen hän erottaa mm. affektiivista ja kognitiivista informaatiota.

Kirja esittelee aluksi "niin konkreettisesti ja tosiasiallisesti kuin mahdollisesti, milloin ja miten informaatioyhteiskunta luodaan". Esimerkkeiksi toteutusprojekteista tekijä ottaa Japanin informaatioyhteiskunnan suunnitelmat tuloksiin. Hän käy myös lyhyesti läpi Kanadan ja Ruotsin kokeiluprojektit, jotka ovat esimerkkeinä uuden informaatioteknologian hyväksikäytöstä. Ruotsin TERESE-projekti pyrki edistämään alueellista kehitystä käyttäen hyväksi viestintäteknologiaa. Tämän jälkeen Masuda suorittaa teollisuus- ja informaatioyhteiskunnan vertailun. Tämä vertailu osoittaa jälkimmäisen yhteiskunnan lähes kaikissa suhteissa paremmaksi.

Tekijän mukaan informaatioyhteiskunta toteuttaisi mm. tasa-arvoa, mahdollistaisi osallistuvan demokratian, vapauttaisi ihmisen fyysisestä sidonnaisuudesta työpaikkaan ja antamalla omaehtoista aikaa tekisi korkeimpien tarpeiden tyydytyksen mahdolliseksi jne. Olennainen ero näiden kahden yhteiskuntamuodon välillä on myös arvostuksissa. Teollisuusyhteiskunnan kulutustarpeiden, egoistisen individualismin ja materiaalistien tuotantovoimien sijasta informaatioyhteiskunta perustuisi päämäärähakuiseen käyttäytymiseen, synergismiin ja informaatioon tuotantovoimana.

Synergismi merkitsee sitä, että ihmisen toiminta tapahtuu vapaasta tahdosta ja suuntautuu omaehtoisten, yhteisestä intressistä syntyneiden yhteisöjen päämäärien toteuttamiseen. Näitä omaehtoisia yhteisöjä Masuda pitää sosiaalisen rakenteen peruselementteinä. Ne toimivat jäsentensä tavoitteisiin perustuen vapaaehtoisesti ja ne voivat olla maan, maanosan tai maailmankin laajuisia. Yhteydet ja työskentely hoituu informaatioverkkojen avulla. Päämäärähakuinen on keskeinen informaatioyhteiskunnan arvo. Ihmiset voivat toteuttaa käyttäytymisessään itse muodostamiaan päämääriä. Maslowilaisittain ilmaistuna kyse olisi lähinnä itsensä toteuttamisen tarpeen tyydyttämisestä. Masuda puhuu kuitenkin aika-arvosta eli arvosta, jonka perusteella luodaan ja mitataan tulevan ajan tarkoituksenmukaista käyttöä. Jokainen voi suunnitella taulun tulevaisuudesta ja maalata sen. Tämä päämäärähakuinen käyttäytyminen perustuu informaatioon, joka nyt toimii tuotantovoima-

mana. Informaatioon perustuen tehdään käyttäytymistä kohti päämäärää vieviä valintoja ja päätöksiä.

Näille arvopremisseille Masuda rakentaa informaatioyhteiskuntansa käyden läpi mm. talouden, demokratian ja teollisuuden muutokset. Hän puhuu kvaternaalisesta teollisuudesta, joka on lähinnä informaatioteollisuutta. Se rakentuisi neljästä lohkokosta:

(1) Informaatioteollisuus, jollaista ovat esimerkiksi lehdet ja mainonta.

(2) Tietoteollisuus, johon kuuluvat mm. koulut, tutkimuslaitokset, kirjastot, konsultointi jne.

(3) Taideteollisuus, joka käsittää esim. kirjallisuuden, musiikin, maalaustaiteen ja valokuvauksen. Masudan mukaan tämä on affektiivista informaatiota.

(4) Eettinen teollisuus, joka pitää sisällään uskontoja ja niiden johtajien kannanottoja, profetioita kirkkokuntien julkilausumia eli kaikkia niitä arvo- ja normiperusteisia lausumia, joille ihmiset luovat elämäkatsomuksensa.

Kirja päättyy tulevaisuuden utopiaan - comutopiaan (= computer + utopia). Comutopia olisi informaatioyhteiskunnan korkein aste. Comutopiassa ihmiset voisivat työskennellä luovasti, he ovat vapaita, päättävät omasta tulevaisuudestaan ja määräävät aika-arvonsa itse. Syviä konflikteja ei ole. Ihmisten vuosituhantinen toive vapautua työstä ja arjen pakosta on toteutunut comutopiassa.

Masudan teksti on analyttistä ja tiivistä. Se osoittaa tekijän todella pohittineen ja tutkineen informaatioyhteiskunnan sisältöä ja muotoa. Aluksi kirjaa lukiessa vaikutti siltä, että kyseessä olisi kontrastinen skenaario eli tulevaisuus olisi kuvattu äärimmäisenä mahdollisena. Informaatioyhteiskunnasta piirretty kuva on kuitenkin siksi optimistinen ja utopistinenkin, että lähinnä kyse on teoreettisesta visiosta. Optimistisuus ja utopistisuus selittyvät japanilaisesta kulttuurista ja siitä, että tulevaisuuden tutkimus yleensäkin on optimistista luonteeltaan.

Masudan informaatioyhteiskunta edellyttää ihmisen muuttumista ja uudistumista, minkä tekijä selvästi tiedostaakin. Suomessa Pietarinen (1983) on hahmotellessaan kognitiivista ihmiskäsitystä eetti-

sen rationaliteetin pohjaksi tullut lähelle informaatioyhteiskunnan ihmiskäsitystä. Pietarinen puhuu "eettisestä rationaliteetista, jonka perustana on kognitiivinen ihmiskäsitys, ajatus tiedollisesti ja eettisesti kehittyneestä persoonasta, joka pystyy ratkaisussaan ottamaan huomioon erilaiset vaihtoehdot ja seuraukset, nykyiset ja tulevat sekä arvioimaan seurausten merkitykset kokonaisvaltaisesti, koko kulttuurin tai elämänmuodon kanalta. Kognitiivinen ihminen haluaa toiminnallaan edistää rationaalisia arvoja, ei niitä mitä yleisesti halutaan."

Optimistisesta ja utopistisesta luonteestaan huolimatta Masudan visio on tarpeen. Hyvinvointiyhteiskunnan kriisistä puhuttaessa ei juurikaan esitetä ratkaisuja ongelmiin. On myös syytä miettiä, mitä tulevaisuudelta halutaan, vaikka kaikkea ei ehkä saadakaan. Ovat-han utopiat aina olleet merkityksellisiä. Esimerkiksi Thomas Moren utopia on varmasti vaikuttanut laajasti. Englannissa esitettiin 1800-luvulla lukuisia kaupunki-

reformeihin pyrkiviä utopioita, jotka lopulta löysivät realistisen ja toteutuskelpoisen muotonsa Ebenezer Howardin puutarhakaupunkiteorian.

Suomessa Masudan kirja on vaarassa pudota humanistisen ja teknisen kulttuurin väliseen suureen kuiluun. Yhtäällä yhteiskuntatieteilijät pitävät sitä insinöörimäisenä ja teknokraattisena ja toisaalta insinöörit katsovat sen turhanpäiväiseksi teoreettiseksi yhteiskuntarakennelmaksi. Kummankin kulttuurin edustajille kirjaa voi suositella, sillä olisi korkea aika myös meillä pohtia ja tutkia suomalaisen informaatioyhteiskunnan arvopäämääriä ja tavoitteita.

Pertti Vuorela

Kirjallisuus

PIETARINEN, Juhani. Arvot ja toiminta. Luento Yhdyskuntasuunnittelun jatkokoulutuskeskuksessa 9.9.1983.

SYNTEESI

TAITEIDEN VÄLISEN TUTKIMUKSEN
AIKAKAUSILEHTI

Nr 4/84: POLYART · MILAN KUNDERA

Hae Akateemisesta kirjakaupasta (Helsinki) tai tilaa: Musiikkitieteen laitos,
Vironkatu 1, Helsinki 17